

PESTI SÓLET

A DOHÁNY UTCAI KÖRZET HAVILAPJA WWW.DOHANY-ZSINAGOGA.HU

A Dohány egy éve 5778 (2-3. oldal)

Körzetünk híreiből (6-7. oldal)

**A kék szódásüvegtől a
színpadi sikerekig**

(10-11. oldal)

A Dohány-körzet egy

Rengeteg dolog történt körzetünkben az elmúlt egy évben. Hosszas összefoglalás helyett inkább képekben mutatjuk be ezeket. Ám miután a sok-sok eseménynek köszönhetően és a hely szűke okán több program fotója sem fér be az újságba, így egy rövid felsorolás, hogy mi is történt velünk 5778-ban.

Kezdjük a visszaemlékezést a fájó eseményekkel. Rosszul indult az év, néhány héttel Rajs Hásónó után elhunyt Markovics György, majd pár hónap múlva követte szeretett felesége, Vera néni. Nyáron, igen fiatalon távozott közülünk Bandi Laci barátunk, s nemrég Reichardt Sándortól, Sanyi bácsitól vettünk végső búcsút.

Szerencsére örömből is bőven jutott nekünk: nem sokkal az 5778-as esztendő beköszöntét követően ünnepeltük elnökünk, Nádel Tamás 70. születésnapját, nyáron pedig gratuláltunk

Frakas Zsuzsinak és Lacinak 50. házassági évfordulójuk alkalmából, illetve Ruzs Zolinak és Klein Juditnak az esküvőjük után.

De mi is fogadhattuk az elismerő szavakat, mert márciustól hivatalosan is az Európai Örökség része a Dohány Zsinagóga (komplexum).

Körzetünk vezetői előző évben is rendületlenül szervezték a programokat, melyek számtalan tagunknak (és vendégnek) szereztek örömet. Többször

is kitehettük (volna) a „Megtelt” táblát a Talmud-Tórában, vagy éppen a Goldmark-teremben.

Mára természetessé váltak az ünnepekhez (Rajs Hásónó, Pészách, Tu BiSvát Zájim Ádár stb.) kapcsolódó közös vacsorák, a lecsóparti, s a heti sálesüdeszek is.

A Kulturális Páholyban vendégül láttuk Gerendás Pétert, Darvas Ferencet, Hernádi Juditot, Ungár Anikót és Gálvölgyi Jánost. Több remek koncertünk (Kántorkoncert, Király Miklós és barátai I-II.) is rengeteg nézőt vonzott a Goldmark-terembe.

Járt nálunk a Hősökben az Oscar-díjas Saul fia főszereplője, Röhrig Géza, majd a pénteki imát követő kedduson rendhagyó módon beszélt az aktuális hetiszakasról.

A scheiberesek már hagyományosan a Dohányban tartják az évnyitójukat és az évszázójukat.

S tavaly is otthont adtunk a gettó felszabadulása évfordulójára szervezett megemlékezésének, a Múzeumok Éjszakája, és Zsidó Kulturális Fesztivál programjainak.

Fotók: Szentgyörgyi Ákos és Pesti Sólet archívum

Nádel Tamás 70. születésnapját ünnepeltük

Chanukka ünnepségünkön Bíró Eszter és zenekara lépett fel

I M A R E N D

Hétköznap: 7:30-kor kezdünk reggel, az esti ima időpontja **18:00 óra**, helyszín a Talmud-Tórában.

Az esti ima előtt fél órával, sakkal, kártyával, kávéval és teával várjuk híveinket!

Péntek esti ima: 18:00-kor a **Dohány Templomban**.

Szombat reggeli ima a **Dohány Templomban**: Sachrisz: 9:30

Tóraolvasás: 10:00 Muszáf ima: kb. 10:45

Vasárnap reggeli ima: 8:00-kor, esti ima: 18:00-kor, mindkettő a Talmud Tórában.

A péntek esti kiddust, illetve a szombat délutáni sálesüdeszt szintén a Talmud-Tórában tartjuk.

Sálesüdeszek kezdete a következő hetekben:

október 6.	18:00	október 13.	17:45
október 20.	17:35	október 27.	17:20

Európai Örökség díjátadó

éve (5778) képekben

Farkasék 50. házassági évfordulója

Rengetegen voltak kíváncsiak Darvas Ferencre

Kántorkoncert a Goldmarkban

Lecsóparti az udvaron

Vendégünk volt Röhrig Géza

Gerendás Péter a Kulturális Páholyban

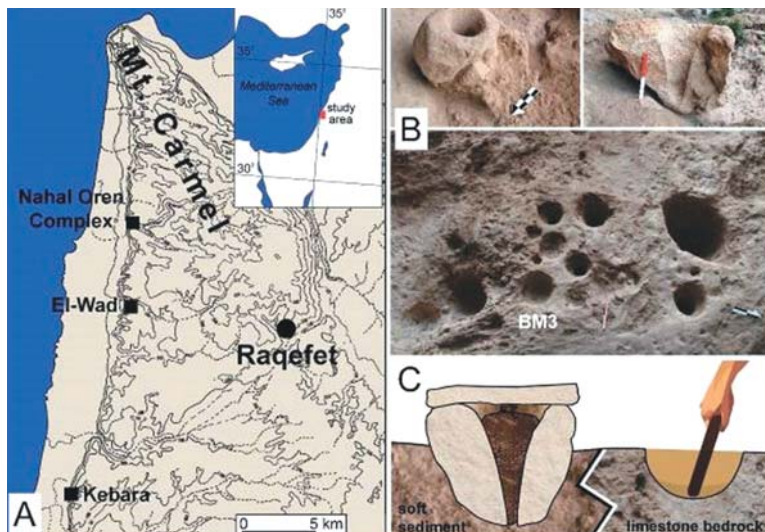
A világ legősibb sörfőzdéjét találták meg Izraelben

Már 13 ezer éve főztek sört a Földközi-tenger keleti medencéjében, ez ötezer évvel korábbi, mint az Észak-Kínában a sörkészítés eredetéről talált eddigi legősibb bizonyítékok.

Az amerikai Stanford Egyetem és az izraeli Haifai Egyetem régészei a várostól délre fekvő Raqefet-barlangban talált őrlődényeket elemezve jutottak erre a megállapításra.

A közismert régészeti lelőhely a Natúf-kultúra egyik temetkezési helye volt. Az izraeli Natúf-völgyben fedezték fel a múlt század harmincas éveiben az i.e. 11 000-9300 között létezett kultúra első települését. A natúfi emberek táplálkozásában a gabonafélék elsődleges szerepet játszottak, falvaikat gabonatermő vidékeken alapították, erről árulkodnak a térségben talált ősi gabonaörlő, gabonataroló vermek, őrlőkövek maradványai. A natúfi emberek már gyűjtötték a térségben talált gabonamagvakat, tárolták is azokat.

Az amerikai, izraeli régészek három gabonaörlővermet/sziklamozsarat elemeztek és megállapították, azokat búza- vagy árpasör főzésére használták, valamint élelmiszertárolásra.

– Az alkoholkészítés és az élelmiszertárolás nagy technológiai innováció volt, amely elvezetett a civilizációk fejlődéséhez a világon, és a régészet jelentős eszköz abban, hogy megtaláljuk ezek eredetét – idézte Li Liút, a Stanford Egyetem PhD-hallgatóját az EurekAlert tudományos hírportál.

– A natúfi maradványok a Raqefet-barlangban mindig meglepnek bennünket. Feltártunk egy natúfi temetkezési helyet mintegy 30 személy maradványaival, találtunk kőszerszámokat, állatcsontokat, és őrlőszköket és mintegy 100 sziklamozsarat és kisebb félgömböszzerű csészényomokat. Néhány csontváz nagyon jó állapotban maradt fenn, korát könnyű volt megállapítani, és emberi DNS-t is találtunk – mondta Dani Nadel, a Haifai Egyetem régész professzora. – A sörkészítés bizonyítékai a Raqefet-barlangban talált maradványok egy nagyon élő és színes képet tárnak elénk a natúfi emberek életéről, műszaki képességeikről és újításokról – tette hozzá.

Az öt évig tartó feltárások eredményei azt mutatják, a natúfiak legalább hét növényfajtát tároltak, vagy őrltek a mozsarakban, köztük búzát, árpat és rozst, valamint hüvelyeseket. A növényi alapú ételeket háncsból készült edényekben tárolták, ezt gömbölyű sziklatömbökbe helyezték. A sziklamozsarakat gabonaörlésre és ételkészítésre használták, illetve búza/árpaalapú sör készítésére, amelyet a rituáléikon szolgálták fel 13 ezer évvel ezelőtt.

(Forrás: <https://tinyurl.com/y9sxnfu2>)

Pesti Sólet menü az izraelinfo.com /Bar Horowitz és Szabó Orsi (Macesz)/ receptjei alapján Mexikói tortillaleves

Hozzávalók: 1 konzerv hámozott paradicsom, 1 konzerv vörösbab, 1 kisebb konzerv kukorica, 1 közepes cukkini, 1 nagy fej hagyma, 1 kis chili, 2 ek. őrölt koriander, 1 tk. csípős pirospaprika, olaj, só, 1 nagy csokor friss koriander, natúr tortilla chips, tejföl, és cheddar a találáshoz.

Elkészítés: A hagymát finomra vágjuk és egy nagy fazékban megdinszteljük, hozzáadjuk a finomra vágott chilit és a felkockázott cukkinit, aztán együtt tovább piritjuk. Megszórjuk a fűszerekkel, és kicsit hagyom sülni, majd hozzáadjuk a lecsepegtetett babot és kukoricát, alaposan elkeverjük, aztán felöntjük a paradicsommal és nagyjából 1 liter vízzel. Fedő alatt felforraljuk, ha a cukkini megpuhult, akkor készen is van a leves. Tálaláskor a mélytányér aljára kerül a tortilla, arra a forró leves, a tetejére pedig a sajt-tejföl-friss koriander hármás.

Könnyű kis citromos tészta

Hozzávalók: Tésztához: 0,2 kg liszt, 2 tojás, 1 csapott mokkáskanál só, 1 csipet frissen őrölt bors
Szószhoz: 1 merőkanál zöldségleves-alaplé, 1 citrom leve és megreszelt héja, 1 kis csokor finomra vágott menta, 1 evőkanál (extra szűz) olívaolaj, parmezán

Elkészítés: A tészta hozzávalóit összegyúrjuk, amíg fényes, sima felületű masszát nem kapunk, és pihentetjük nagyjából 20 perccel. Amíg pihen, addig felteszünk egy fazék vizet forni, és elkezdjük a tészta nyújtását. Ezt követően a kész a széles metéltet beletesszük a forró vízbe 3-5 percre. Közben egy mély serpenyőben megmelegítjük az alaplevet, amikor forr, hozzáadjuk a citrom levét, a citrom megreszelt héját és a mentát. A főtt tésztát beleszedjük a szószba, összeforgatjuk, meglocsoljuk olívaolajjal, és tálaljuk is. Mindenki ízlés szerint szórhat rá parmezánt.

Csodálatos Csokis Keksz (48-50 darab)

Hozzávalók: 0,3 kg étcsokoládé, 0,16 kg vaj, 0,2 kg porcukor, 0,24 kg liszt, 0,06 kg kakaópor, 2 tk sütőpor, 1 csipet só, 2 tojás, 4 ek. tej

A hempergetéshez: 0,1 kg porcukor, 0,1 kg kristálycukor

Elkészítés: A csokit vízgőz felett megolvasztjuk, vagy még egyszerűbb, mikróban (egy perc), ezt követően átkeverjük, majd fél perccel melegítjük, megint átkeverjük, és félretesszük. A szobahőmérsékletű vajat porcukorral, robotgépen habosra keverjük, majd hozzáadjuk a két tojást, és tovább keverjük. Egy másik edényben összekeverjük a száraz hozzávalókat, a lisztet, kakaót, sütőport, sót, és félretesszük. A langyosra hűlt csokit hozzáadjuk a vajas masszához, majd apránként hozzáadjuk a lisztes keveréket, amíg egynemű masszát nem kapunk. Ezután a még lágy tésztát két órára hűtőbe tesszük. Ha lejárt a két óra, a sütőt előmelegítjük 180 fokra. A már kemény masszából kis golyókat formázunk (egy golyó kb 24 gr) és meghempergetjük először kristálycukorban, aztán jó vastagon a porcukorban, ettől lesz szép repedezett a külseje. Sütőpapírral bélelt tepsire rakom. Fontos, hagyjunk bőven helyett a kekszeknek mert nőni fognak, sőt szét is terülnek picit. 14-15 percig sütjük, vigyázzunk, ne száradjanak ki a sütik. Az a jó, ha amikor kiszedjük, még puha a kekszünk. A végeredmény kívül kicsit kemény de belül krémes: édes, csokoládés álom.

Jó étvágyat

Ganz Ábrahámné kóser szakácskönyve

Ismét megjelent Ganz Ábrahámné kóser szakácskönyve. A mű eredetileg Erdélyben az 1920-as években készült és jelent meg. Az eredeti nyomtatásból szinte lehetetlen hozzájutni, mivel azokat még a megjelenésekor elkapták a háziasszonyok és napi szinten használták.

Gasztronómiai értéke felbecsülhetetlen! Aki szereti vagy szeretné megkóstolni az erdélyi kóser zsidó konyha finomságait, mielőbb szerezze be a kötetet és főzzön belőle!

A kötet ára **2800 Ft** Megrendelhető:
www.zsidokonyvek.hu oldalon.

A WIZO szakácskönyve

Az olvasó olyan kóser receptválogatást tarthat a kezében, amelynek első, és eddig egyetlen kiadása a magyar WIZO nevéhez fűződik. Az első kiadás időpontja 1938., pontosan 80 éve. Összeállítói mai szemmel is igen hasznos gyűjteményt adtak közkézre, amely sok kezdő és haladó háziasszony számára tartogat bevált és ízletes kóser recepteket, valamint a kóser konyha szabályainak betartására tanácsokat.

Megrendelhető:
www.zsidokonyvek.hu oldalon.

A BUDAPESTI RABBIKÉPZŐ TÖRTÉNETÉBŐL I.

MEGRENDELHETŐ
Chik János
IC

ETIKA A TALMUDBAN I-II.

2014.
Dr. Horváth Simon,
Dr. Blum Lajos,
Dr. Weisz Miklós
IC

A DOHÁNY KÖRZET OKTÓBERI PROGRAMJA

Minden hétköznap reggeli ima 7:30, esti ima 18:00 a Talmud-Tórában, vasárnap és munkaszüneti napokon reggel ima 8:00, esti ima 18:00 a Talmud-Tórában.

- Október 1. *Smíni Áceresz* reggeli ima a Dohányban 9:30, **MÁZKIR!**
Este *Szimchász Tajró* a Dohányban 18:00
- Október 2. Szimchász Tajró reggeli ima a Dohányban 9:30
Esti ima a Talmud-Tórában 18:00
- Október 5. Esti ima a Dohányban 18:00, utána Kiddus a Talmud-Tórában.
- Október 6. Reggeli ima a Dohányban 9:30
Esti ima és sálesüdesz a Talmud-Tórában 18:00
- Október 10. Dohány mozi: „**Teleki téri mesék**” című film a Goldmark-teremben 17:00
- Október 12. Esti ima a Dohányban 18:00, utána Kiddus a Talmud-Tórában.
- Október 13. Reggeli ima a Dohányban 9:30
Esti ima és sálesüdesz a Talmud-Tórában 17:45
- Október 19. Esti ima a Dohányban 18:00, utána Kiddus a Talmud-Tórában.
- Október 20. Reggeli ima a Dohányban 9:30
Esti ima és sálesüdesz a Talmud-Tórában 17:35
- Október 26. Esti ima a Dohányban 18:00, utána Kiddus a Talmud-Tórában.
- Október 27. Reggeli ima a Dohányban 9:30
Esti ima és sálesüdesz a Talmud-Tórában 17:20

Óraátállítás

Október 28-tól az esti imák ideje hétköznap és péntek este 17:00!

Bővítenénk a kórust

A Dohány utcai zsinagóga kórusa felvételt hirdet új tagok számára. Zsidó férfi énekeseket keresünk, lehetőleg karénekesi gyakorlattal. Bézés megegyezés szerint.

Jelentkezés: a kórus vezetőjénél, Lázár Zsigmondnál, a zsigmond.lazar@gmail.com email címen, vagy a Dohány körzetben, Fülöp Ildikónál a Síp u. 12-ben, vagy a (06 1) 413-1515-ös telefonszámon

PESTI SÓLET

A DOHÁNY UTCAI KÖRZET HAVILAPJA

WWW.DOHAANY-ZSINAGOGA.HU

HÁZHOZ

Szeretnénk, hogy a jövőben minél több emberhez jusson el a Pesti Sólet. Azokhoz is, akik keveset járnak zsinagógába, vagy ritkán tudnak kimozdulni otthonról. Nekik kedveskednénk azzal, hogy mostantól - főként emailben - elküldenénk az újságot. /Akinél nincs email címe, annak igyekezzünk kipostázni.

Ha élne a fenti lehetőséggel, legyen szíves, keresse Grosser Balázst az alábbi email címen: grosserbalazs@dohany-zsinagoga.hu, vagy a 06-30/523-6387-es telefonszámon! /Jelzze, hogy mely módon kéri lapunkat, illetve adja meg email-, vagy postai címét! /

Kedves Szülők!

Egy új, bő kétórás programot ajánlunk nektek, melyben gyermekeitek kalandos eseményeken vehetnek részt a Dohány utcai zsinagóga környékén, és az izgalmas történelmi zsidónegyedben.

Első alkalommal **október 7-én, vasárnap 10-kor** találkozunk a **Dohány utcai zsinagóga előtti** bejáratnál, ekkor kincskeresés, és kirándulás titkos helyekre vár a gyerekekre.

A minitúra szervezői, vezetői: Klein Judit és Wájnberger Viki, két lauderes pedagógus. Meglévő csoportunkhoz, elsősorban nagy óvodás, és kisiskolás gyermekek jelentkezését várjuk.

Érdeklődni:

kleinjudit@lauder.hu, és wajnbergerv@lauder.hu

email címen tudtok.

Támogassa zsinagógánk alapítványát!

Az Alapítvány a Dohány utcai zsinagógaért az elmúlt években rengeteg programot szervezett a körzet hívei számára (kirándulás, múzeumlátogatás stb.), de környezetünk szebbé alakításaért is rengeteget tett Nádél Tamás elnök vezetésével. Elég megemlíteni az Emánuel park átalakítását, a sírkert rendbetételét, vagy éppen a Dohány templom orgonájának felújítását. S persze még hosszan sorolhatnánk, megemlítve, hogy minden évben anyagi segítséget nyújt valamely zsidó intézménynek.

Kérjük, támogassa Alapítványunkat!

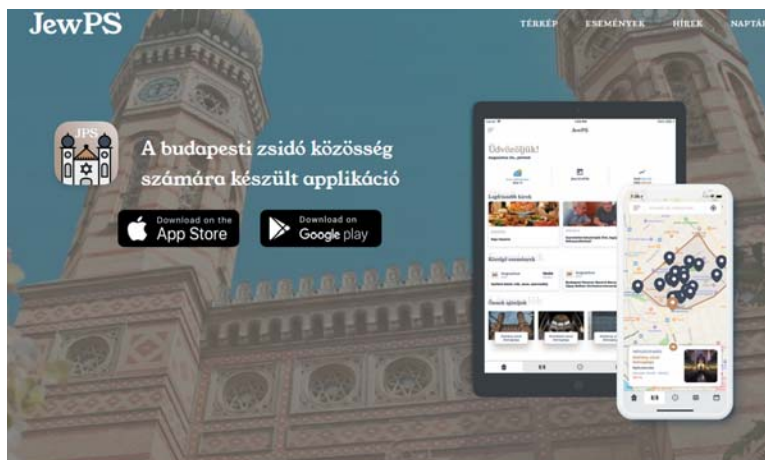
Bankszámlaszám: 11707024-20359234-00000000

IBAN: HU71 1170 7024 2035 9234 0000 0000

JewPS – elindult a mobil alkalmazásunk

Földön, vízen, levegőben – nyomtatott forma (Pesti Sólet), facebook oldal(ak), és honlap (www.dohany-zsinagoga.hu) után most már mobil applikáción is értesülhet a Dohány körzet híreiről, programjairól. Az alkalmazásról Gárdos Andrással, a fejlesztőcsapat vezetőjével beszélget-

– Májusban keresett meg Frölich Robi főrabbi egy mobil alkalmazás ötletével. Július közepén kaptunk zöld utat, ekkor kezdtük a fejlesztést – kezdte András. – Azt ígértem, Rajs Hasónóra elkészülünk. Szűk körben, augusztus 20-án indult el a tesztüzem iphone-on. Nem sokkal később már androidon is működött, s szeptember eleje óta a „publikum” is használhatja az JewPS-t.

– Az volt a terv, hogy készüljön egy alkalmazás, amely némileg a wikipedia, a google és a hír24 keveréke. Továbbá, főként az idelátogató turisták számára legyen egy térkép, amely megmutatja a régi zsidónegyed emblematisz épületeit. Ha a felhasználó itt sétál, találja meg a nevezetességeket leírással, ezért angol nyelven is elérhető, hiszen ez egyfajta guide.

András hozzátette, a világon talán egyedülálló JewPS a budapesti zsidóságnak is készült, hogy híreket, eseményeket olvashasson. Sokak számára probléma lehet, mikor kezdődnek az imák, ünnepek, ebben segít a naptár, amelyben mindezek megtalálhatóak. Beszélgetésünk idején az alkalmazás azt mutatta, 5779-et írunk és Szukkot első napja van, de rákereshetünk arra is, mikor van Chanukka stb.

– Azokat foghatjuk meg, akik nem minden nap követik az eseményeket, de felvállalják a zsidóságot és így menet, munka közben is információhoz juthatnak, s remélhetőleg ezzel kicsit a közösséghez is visszavezetjük, és becsalogatjuk őket a zsinagógába is – folytatta. – Az ünnepeket piros, míg az eseményeket zöld pont jelzi. Tudunk dátumra lapozni és megnézni, mi várható az adott napon. Mi több,

ha kijelöltünk egy eseményt, amelyre elmennénk, akkor a google térkép odanavigál. A kiválasztott dátum, esemény saját naptárba is menthető, és ha szeretnénk, értesítést is kapunk erről. Sőt, Robi is tud üzenetet küldeni az aktuális programról. De feltölthet videókat is! A hírek között, sok egyéb mellett majd a Pesti Sólet aktuális számai is olvashatóak lesznek. A dizájn kapcsán igyekeztünk a kornak megfelelő, modern, ám egyszerű kezelőfelület kialakítani, bízunk benne, ezzel is sikerül megszólítani a fiatalokat. Főként, hogy egyre inkább mobilról, s a letöltött alkalmazásokról tájékozódunk, pláne külföldön, így ez a jövő útja. Fontos kiemelni, az alkalmazás akár tabletre is letölthető. A to-

vábbi fejlesztések során fejlesztjük még a kereső funkciót, de ez egy újabb, komoly munka.

– Van arról adat, mennyien töltötték már le az alkalmazást, illetve mivel lennél elégedett?

– Jelentős marketing nélkül is, alig egy hónap után bő 500, közte számtalan külföldi letöltőnél járunk. Igazán fél év múlva látjuk, hány turista töltötte le a JewPS-t, melyet a zsinagóga előtt egy óriási molinó hirdet. Ha egy év múlva 10 ezer felhasználóval rendelkezünk, azt remek eredménynek tartanám. Addig is próbálják ki és ismerkedjenek az alkalmazással, amelyről a www.jewps.hu-n többet megtudhatnak S jelezzenek vissza, mert az a mi munkánkat is segíti!

(sch)

(Fotó: Robert Sand)

Klasszikus imák és modern dallamok a Goldmarkban

Rajs Hasónó és Jajm Kippur között, szeptember 16-án délután Goldmark-terem ismét remek koncertnek adott otthont, „Klasszikus imák és modern dallamok” címmel. Az ezúttal is majd dugig telt nézőtéren helyet foglalók a műsor elején különböző (ünnepi, szombati stb.) imákat hallhatott, főként kántorunk, Rudas Dániel tolmácsolásában. A dalok között miként májusban, most is főrabbinck, dr. Frölich Róbert vállalta a konferanszié szerepét. Szokás szerint nem csak mosolyt fakasztott az arcokra, de érdekességeket is megtudtunk – így azt, hogy már a Szentély korában is használtak hangszereket ima közben. Ennek ékes bizonyítéka a 150. zsoltár, amely rögtön fel is csendült. A program második felében jórészt operett és musical részleteket adott elő Király Miklós, operaénekes, a Dohány kórus tagja, illetve Denk Viktória, és persze Rudas Dániel – az énekeseket Neumark Zoltán kísérte zongorán.

Fotó: Szentgyörgyi Akos (korábbi kép)

Dési János

Besa – a zsidómentő iszlám törvény Albániában

Besa – az a becsületbeli, iratlan, de igen szigorú szabály, amely arra kötelez, minden albániai iszlám embert, hogy megtartsa az ígérteit, segítsen a bajba jutottaknak, az üldözötteknek, a menekülteknek – akik segítségért folyamodnak hozzá.

A besa, illetve valójában az e törvény szerint élő emberek, sok száz üldözött zsidó életét mentették meg a holocaust idején. Bár akadnak kezdetleges kutatások, könyvek is a történelekről, még sok a fehér folt – ezért is különösen érdekes az a project, amelynek keretében az elmúlt hónapokban több alkalommal is interjúkat készíthettünk olyanokkal, akiknek még személyes emléke van arról, mi is történt.

E mostani beszámoló csak egy gyors vázlat, ám ahogy egyre több részlet előkerül, lesz mind teljesebb a kép, úgyhogy erre majd még vizsdatérek. Joggal bízhatunk abban, hogy mind több tény ismehetünk meg, már csak azért is, mert a mai Albániában meglepően sokan büszkék arra, hogy szüleik, nagyszüleik nemzedéke menekülőket mentett, segített a vészidőszak idején. Ez még akkor is nagy dolog, ha legfeljebb pár száz emberről beszélhetünk. De tudjuk, aki egy életet megment, az az egész világot megmentette.

Két gyors példa e nemzeti büszkeségre.

Volt alkalmunk találkozni az egykori albán király unokájával, Leka herceggel. A harmincas éveiben járó, jobb nyugati egyetemeket végzett fiatal ember nagy tiszteletnek örvend a köztársasági Albániában, amelyik ugyan a királyságot elutasította egy népszavazáson, de az ifjú „trónörökös” tiszteli. Az utca embere éppen úgy, mint a politikai elit respektálja igyekezetét, amit Albánia elismertetéséért tesz. Szóval, Leka herceg hosszan beszélt arról, milyen fontosnak tartja a zsidómentés emlékének fenntartását és a téma kutatását. Megemlégette, ő maga is írt erről egy disszertációt egyetemi tanulmányai során. Majd nemcsak elmondta nekünk, hogy kik a téma legfontosabb szakértői, hanem a zsebéből előkapott telefonján gyorsan fel is hívta nekünk őket, beajánlva minket náluk. (Ó, ha Heltai Jenő láthatta volna ezt a jelenetet.)

Vagy, Berat - egy dél-albán kisváros, ahol viszonylag sok zsidó élt - egyik poros kocsmájában üldögéltünk egy délelőtt, köröttünk szorgosan emelgették a helybéli férfiak a rakis poharat, - az iszlám szesztilalom szokása úgy tűnik, itt elenyészett - s egy szomszéd asztalnál ülve valaki meghallva miről beszélünk, rögtön odajött hozzánk és elmondta, az ő nagybátyja, is mentett zsidókat. S máris tárcsázta a nagybácsit, hogy mondja már el nekünk is, hogy volt.

A személyes történetek nagyon sokfélék. Most ízelítőül egy részlet, de ígérem, amint sikerül alaposabban feldolgoznunk az anyagot még visszatérek rá itt, mert igazán megérdemlik ezek az emberek, hogy megőrizzük őket emlékezetünkbe. (Többen egyébként megkapták a Yad Vashem, Világ Igaza díját.) Az albánok által megmentettek között vannak olyanok, akik régebb óta ott éltek és olyanok is, akik Németországból, Ausztriából, Olaszországból, Jugoszláviából, Görögországból szöktek át. Sőt, három-négy magyar család nevét is megtaláltuk – talán rövidesen többet fogunk róluk tudni.

A kedvencem az a történet, amikor Berátba megérkezik egy zsidó család. Testvérek, azok férjei, feleségei, gyermekei, unokái, unokatestvérek és nagybácsik. Vagy 25-en vannak és szeretnének együtt maradni. Találnak egy módos albán familiát és bekéredzkednek a házukba, amelyik elég nagy ahhoz, hogy valahogyan elférjenek. Az albán familia tudja, már az olasz megszállók sem lelkesednek az efféléért, hát még amikor a németek foglalják el az országot.

De a besa kötelez. A menekültnak menedéket kell adni, akár az életünk kockáztatásával is.

A zsidó család – és talán ezért is szeretem ezt a beszámolót – egy kis pékséget nyit az albán városkában

és a kiflik zsömlék, kenyerek értékesítéséből tartja sokáig fent magát. Később, mikor romlik a helyzet és jön a razzia, a háziak ósdi albán ruhákba bújtatja őket, hogy a németek ne jöjjenek rá, mi is folyik itt. Mikor nagyon elfajulnak a viszonyok, rendszeresek a bombázások is és a németet deportálni akarják a zsidókat, akkor az albán család magával viszi a zsidókat a hegyekbe, egy gazdag nagynéniehez és ott húzzák ki a háború végéig.

És miért kockáztattak ennyit vadidegen zsidókért?

A besa, a becsületkódex, ami erre kötelez. Ráadásul, a ház ura nemcsak módos gazda volt a településen, hanem mint ilyen a „vének tanácsa”, a várost vezető csoport egyik eminens tagja – mint a történekről saját emlékekkel rendelkező gyermeke elmondta nekünk: a város egyik vezetőjeként nyilvánvalóan példát kellett mutatnia a többi berátinak is, hogyan kell viselkedni.

Vannak adataink az együttélésekről. Hallhattunk arról, hogy a zsidó család eleinte nem mert imádkozni, hogy ne sértse a muszlim család érzékenységét. De a családfő egy Korán idézettel bizonyította, mindenkinek a saját hite és szokásai

szerint kell élnie. Kicsit egyszerűsödött a helyzet, amikor például kiderült, hogy az étkezési szokásokban nincs is olyan nagy különbség, vagy hogy a rituális mosdás itt is, ott is alapvető.

Hallhatunk beszámolót arról, hogy akadt olyan zsidó család, amelyik vendéglátójával együtt megtartotta a Ramadant – amikor például napközben nem lehet enni – s este aztán együtt ültek közösen az asztalhoz.

Van, aki arról emlékezett meg, milyen volt a németországi gazdag felső-középosztálybeli életből belecsöppenni az albániai meglehetősen szerény viszonyok közé. S azért a valóság nyilván messze nem volt mindig ennyire ideális – sok bujkálás, nélkülözés jutott osztályrészül azoknak, akik itt próbáltak túlélni. Nem is mindenkinek sikerült, Albániából és Koszovóból is sok száz embert elvittek és megölték.

Az azonban biztos, hogy - s lehet sokaknak ez csak utólag derült ki – Európa legtöbb részével szemben, itt relatív biztonságban, s nem elengedhetetlen emberek között élhettek. Olyanok között, akik a besa törvényei, a saját szokásaik szerint tudták, mit kell tenni üldözött embertársaikért.

Szentgyörgyi Zsuzsa

A mindennapok hősei - Négy asszony (III.) Férjem édesanyja – Margit

Asszonyok, anyák, családok építményének az alapjai, pedig nem egyszer „csupán” háztartásbeliek. Asszonyok, akik a háborúban is dolgoznak, éhezve, hogy a fronton harcolóknak jusson élelem. Asszonyok, akik a békében a pénzkereső munka mellett ellátják a háztartást is, és közben szépek próbálnak maradni. Igen, ők a valódi hősök. Közülük négyet mutatok be. Négy zsidó asszonyt: nagymamát, édesanyámat, férjem édesanyját és egy nagynénit. Sok éve nyugszanak a temetőben, áldásom és szerető emlékezetem kísérfje őket.

Szokványos szóval: anyósom. Ám nagyon nem szeretem ezt a szót, hiszen annyi visszataszító konnotáció, ostoba, utálatos viccelődés fűződik hozzá. Márpedig Kovácsné Margit számomra igen kedves személyiség volt. Házasságunk indulásakor – lakásunk nem lévén – nála laktunk, nem is rövid ideig. Ő tanított meg főzni, mert bizony, egy rántottát se tudtam sütni, mert amíg otthon éltem, a konyhában mindent Nagyikám végzett el. És a tanítás olyan jól sikerült, hogy

I.tenem, milyen nehéz sors jutott neki! Jó családból indult, a nyolc Frűhzeitig gyerekből ő volt a hatodik. Szüleitől szeretetet, családi összetartást, szakmatanulást, a házasságába némi kis móríngot is kapott. De bekövetkezett az egyes honfitársaimtól oly visszataszító merészséggel eltagadott vézskorszak. Szorgalmas, derék férje, István két munkát is vállalt, mert nappal a híres Orion gyárban volt elektroműszerész (rangos szakma volt ez akkoriban!), este meg kitanult

a felszabadulás után elment egy Joint-konyhára segédmunkásnak. Itt jó nehezeket emelgetett, fagyos ételnek való anyagokat vágott fel — alaposan megroppant ettől a gerince. Azonban legalább tudott ételt hazavinni a családjának, és ez akkor, a háború után óriási lehetőségnek számított. Később elszegődött moziba ruhatárosnak, ott is emelgette a nehéz kabátokat a néhányka forintért. Innen később egy vendég-látó-ipari céghez szegődött, először felszolgáló-

egészen jó szakács lett belőlem. A munkám mellett, anyagi rásegítésként délutánonként műszaki szövegeket fordítottam. Ilyenkor Anyuka (így hívtam) szobájában leültem Mici, kedves írógépem mellé dolgozni (emlékként ma is ott áll munkaszobám sarkában ez a remek öreg masina). Amikor irtam, Anyuka – ahogyan a fia, vagyis a férjem mondogatta – őrző hétfejű sárkánnyá változott, mivel, ha valaki beszélni merészelt, rászólt: „csend legyen, nem látjátok, Zsuzsa dolgozik”.

fogtechnikusként készített fogsorokat. Ám elvittek őt is munkaszolgálatba és aztán Kovács István meg is halt ebben. Meghalt? Dehogy! Elpusztították! Egy hazajött társától tudta meg a család, hogy 1945 elején, az ausztriai visszavonuláskor agyonverték Melknél a halálmenetet kísérő magyar keretlegények. Margit pedig itt maradt két kisgyerekekkel. Sőt, az öreg szülőket is neki kellett eltartania, mert a nyolc testvérből hárman maradtak, abból is egy nem sokkal a hazatérése után meghalt. Mit tehetett? A gettóból

nak, majd, kitűnően intelligenciájával, szorgalmával, üzletvezető lett a körúti Dupla cukrászdában. Vendégei, köztük neves színészek a szomszédos Vígszínházból, szerették, tisztelték, sokszor kérték ki a tanácsát is, mert bölcs ember volt. Sőt, a munkatársai is így voltak vele, megválasztották a vállalat szakszervezeti vezetőjének.

1957-ben lánya, az én szeretett Éva sógornóm férjhez ment. Margit, mint kitanult fehérvarrónő, maga varrta meg a kelen-gyéjét, a jó öreg Singer gépen. Folyton mondogatta: „gyerekek, beszakad a hátam, de nem baj, Évikém esküvője után lefekszem pihenni, három napig fel sem kelek”. Lefeküdt, és ott is maradt az ágyban – évekre, voltaképpen egész hátralévő életében, a beroppant, nem gyógyítható gerincével.

Szerettem és édesanyám is szerette. Jó barátok voltak, megértették egymás sorsát. Két nő, akik épp azért, mert lányok voltak, fiatalon magasabb képzésben nem részesültek, de mindig kitűntek intelligenciájukkal, szorgalmukkal, emberi kapcsolataikkal.

Tartásosan éltek és dolgoztak. És tartásosan neveltek minket, a gyermekeiket, a rend szeretetére és megtartására, fegyelemre, kapcsolatteremtő viselkedésre. A szörnyű hónapokban is erősek maradtak, védtek, óvták az öreg hozzátartozóikat és a gyermekeiket. A békés időkben folyamatosan helyt álltak, még betegség szorításában is.

A mindennapok hőseiként.

A KÉK SZÓDÁSÜVEGTŐL A SZÍNPADI SIKEREKIG

Bronner Miksa budapesti kávéház tulajdonos története

Ismét új sorozatot indítunk, sok-sok érdekességgel tarkított utazásokat teszünk majd - főként a XX. század elejének Budapestjén. A **melyenszanto.blog.hu** szerzője, **Szántó András** válogat a blogban megjelent legérdekesebb írásaiból. Elsőként, hogyan vezet egy zsidó kávéházas család leszármazottjának életútja a színpadi karrierig?

Bronner Miksa Robikával

A kiegyezés utáni törvények (1878-tól) lehetőségeket, nagyobb mozgásteret nyitottak a vállalkozó kedvű, ambiciózus zsidók számára. Így kerülhetett az 1880-as években Alsókubin vidékéről Bronner Manó (született Bronner Emmanuelként 1862-ben, meghalt 1914-ben) Budapestre, s a Szív utcában talált megfelelő üzlethelyiséget fűszeres vegyesboltja megnyitásához. Megfelelő, tehát az udvarban egy kis lakást is elfoglalhatott feleségével (Weltmann Malvin, 1872-1920) és gyermekeivel. Az egyik gyereket Miksa néven jegyezték be az anyakönyvbe, és a testvérek közül ő rendelkezett leginkább kalandra, nagyra vágyó, törekvő ambícióval. Bronner Manó vegyesboltja jól ment, olyannyira, hogy a 90-es években a Szív utca 39-ben lévő boltja közelében (Szív u. 30.) berendezett egy szikvízgyártó üzemet. A Bronner szódásüvegek lassan a Szív utcai kávéméréseken kívül az Andrassy úti kávéházakba is eljutottak. A szódásládákat kétkerekű taligán hordta szét már tizenévesként a Miksa gyerek, és ezek a látogatások indították a kávé, kávéházas szakma felé. A papa üzletének szomszédságában, a Szív u. 37-ben Drach Vilmos kávémérésében már ő vitte az asztalokhoz is a szódásüvegeket, tehát kicsit „belekóstolt” a kiszolgálói munkába. Minden kezdet nehéz, ezért a fiú a városligeti Ős Budavára mulató negyedben keresett munkát előbb szivaros-, újságos fiúként, majd pincérként. Itt megtanulta a szak-

mát, sőt nagy élményként a Kiállításra látogató I. Ferenc Józsefet is kiszolgálta. Saját fülével hallotta a legendás mondást: „Minden nagyon szép, minden nagyon jó, mindennel meg vagyok elégedve” – ahogy évtizedek múlva unokájának elmesélte.

Főpincérből kávéház tulajdonos – a Francais korszak

Bronner Miksa jól keresett az Ős Budavárbéli munkájával, ezért tudta letenni az óvadékot főpincéri álláshoz az Andrassy út és Nagymező utca sarkán álló Weith kávéházban. Az egész éjjel nyitva tartó kávéház törzsvendégei főleg ledér éjszakai hölgyekből álltak, akik 1900-ban kénytelenek voltak áttenni székhelyüket az Eötvös utca - Andrassy út sarkán lévő Louvre kávéházba. Bronner Miksa megvásárolta a lerobbant és „eladó sorba” került helyiséget. Az átalakításnál sem sajnálta a pénzt különleges anyagokra, tükrökre, márványra, kézi intarziákkal díszített nemes faberendezésekre. Megváltoztatta a nevét is, s Francais kávéházként nyílt meg és 1914-ig volt a neve (a háború kitörésekor Ausztria kávéház lett). Bronner Miksa gyorsan hírnevet szerzett magának a kávé szakmában, bár, biztos nehezen kezelte édesapja csalódását, hogy nem ő veszi át és folytatja a Szív utcai fűszeres üzleteket.

tulajdonosként hamarosan megnősült, jómódú katolikus polgárleányt vett feleségül. Azt nem tudjuk, hogy ő maga is kikeresztelkedett-e, lányait azonban már katolikus szellemben és iskolákban taníttatta.

Bronner Miksa már korábban elköltözött a szülői lakásból, az utca másik oldalán lévő polgári bérház (Szív u. 30.) emeletén bérelt önálló lakást. Míg nős emberként, 1902-ben a kávéházhoz közelebb költözött. (A Budapesti címjegyzék szerint: Bronner Miksa, kávé, VI. Gyár-u. 24. – a mai Jókai tér). A kávéház egyre jobb jövedelmének köszönhetően 1912-ben már a Liszt Ferencz tér 3. volt a Bronner család lakcíme.

A Simplon korszak

Az új, nagyméretű és elegáns polgári lakást megszerethették, hiszen a „munkahelye” már elég messzire került, ugyanis Bronner úr idővel eladta a Francais-t. S Szabó Tivadartól 1908-ban megvette az 1900-ban alapított Simplon kávéházat a József körút és Népszínház utca sarkán. A korabeli tudósítások szerint: „Simplon név alatt egy remekmű épült, Bronner Miksa fényesen berendezett kávéháza a József körút 8. szám alatt. A kávéház pazar és fényes berendezése, amely a vendégeknek a legmesszebbmenőbb kényelmét és igényeit ki fogja elégíteni, meg fog

Bronner Miksa FRANCAIS KÁVÉHÁZA — BUDAPEST
Andrassy-út 24. — Telefon 23—39.

Bronner Miksa FRANCAIS KÁVÉHÁZA

Szorgalma és tehetsége révén igen gyorsan jutott el a főpincérségig, majd megvalósította Kóbor Tamás novellájának történetét a pincér-karrierrel (illetve valószínűleg ő az 1912-ben íródott, „Gusztai, a főpincér” című novella modellje). A valóságban is így történt - Bronner úr kávéház

lejni és minden darab a magyar iparnak egy-egy remekét képezi.” Sikerült szerződteni az akkori egyik legnépszerűbb zenészt is! Kiss Jancsi zenekara korábban már nevet szerzett magának a Bodóban és az Emkében!

A Simplon kávéház története a világháború után vált igazán érdekessé, Budapest meghatározó szellemiségű irodalmi kávéháza lett. Ez azonban már a Bronner Miksa utáni korszak jött el, mert Ő innen is tovább vándorolt (1912-ben már Surányi Sándor volt a Simplon tulajdonosa).

Magánélet

Bronner Miksa ismerte a mondást, „jó gazda szeme hizlalja a jószágot”, mert szinte minden percét a kávéházakban töltötte. Természetesen jutott ideje a magánéletre is. Sorra születtek a lányai (Gizi, Margit, Elzi, Mária, Tilda, Ella, Szofi), akikkel sokat utaztak, bár a Bronner urat gyötrő gyomorbántalmak kúrálására inkább feleségével kettesben utazott Karlsbadba, vagy Trencsén-Teplicbe. Ez utóbbi fürdőhelyen Bronner Gizike szépségkirálynő lett 1911-ben!

Az egyik fotó-képeslapon Bronner úr látható feleségével és két lányukkal Karlsbadban, 1911 júliusában, és a lapot másik két lányuknak (Margitka és Elza kisasszonyoknak) küldték haza a Liszt Ferenc téri lakásukba (III. emelet 14.) A lányok növekedtek és szépültek, megjelent az udvarlók hada is körülöttük, hiszen szépségük mellett ragyogó partit is jelentettek a jómódú kávéházas papa miatt.

Gizike hamarosan szerelmes lett a papa egy régi üzletfele, Reisz Dávid, a Klauzál téri csarnok legnagyobb élelmiszer kereskedője egyik fiába. 1921-ben Reisz Lajos feleségül vette Bronner Gizikét, és 2 év múlva megszületett gyermekük: Robika.

A fiatal pár kezdetben a Szív utcai régi lakásban lakhatott, mert Robi a Szív utcai általános iskolába járt. Ő lett később – már Rátónyi néven – az operett sztárja és más műfajokban is remekelő színész. Eseményekben gazdag életéből itt csak annyit említek, Rátónyi később félzsidónak nevezte magát, de mindig ragaszkodott kereszténységéhez. Az egyik legdrágább keresztény gimnáziumba járt (Rákócziánium). Ennek ellenére a 30-as évek végén alig kapott szerepet színháznál, mert a zsidótörvények miatt nem köthettek szerződést zsidó származásúakkal, de „félzsidóból” is csak egy főt alkalmazhatott minden színház. Ezért alkalmi fellépésekből élt, sokszor ő maga szervezett ilyen rendezvényeket országsszerte. Kicsit korábbi időből származhat

Rátónyi Róbert szülei

az a családi fotó, ahol édesapja az I. világháborús kitüntetésekkel látható, Robi pedig a Rákócziánium iskolai egyenruháját viseli.

Rátónyi szülei sorsa is külön történet, a jómódból nélkülözésbe fordult életük (Reisz Lajos a pékséget is kitanulta, hogy munkája legyen, míg be nem hívták munkaszolgálatos katonának.)

Westend korszak

Kicsit ugorjunk vissza az időben, Tauszig és Roth építészek megalkották azt a kávéházat, amelyről a magyar Art Deco építészeti példaként sokáig beszéltek a szakmában. Ez volt a megújuló Westend kávéház, melynek névadója Sebők Mór tulajdonos volt - a közeli Nyugati pályaudvar és a mellette álló, 60-as években lebontott Westend ház alapján.

A vendégkör új és speciális volt, kezdtek ideszokni a színészek és artisták, ezért maradt meg a környék kávéházainak saját vendégköre. A háború alatt Sebők úr tönkrement, 1919 február 13-tól Jávor és Neumann Westend-kávéház

néven szerepel a cégjegyzékben. Jávor Vilmos és Neumann Mór nem lehettek igazán kávéesők, mert hamarosan eladták üzletüket Bronner Miksának, aki némi frissítés után új lendületet adott a kávéháznak. Régióta ismerte őt a színészvilág, tehát felpezsdült a forgalom.

Ezután nincs más forrásunk, mint Bronner Miksa unokája, Rátónyi Róbert, de ő 1923-ban született, így kicsi gyerekként csupán benyomásai és halvány emlékei lehettek a Westendről, Zoli bohócról és más vendégekről. Ezek az emlékezők tehát erősen kiszínezettek...

Bronner Miksa 1926-ban meghalt (Rátónyi Róbert emlékezése szerint), bár az 1928-as Budapesti címjegyzékben még szerepel Bronner Miksa kávé, VI. Jókai tér 3. alatt.

Adalék a Bronner család történetéhez

Bronner Artúr, Bronner Manó távoli rokona 1889-ben született Alsólipnicén (Alsókubinhoz közel – hajdan mindkettő Árva vármegye volt, ma Észak-Szlovákia). 1910-től Budapesten dolgozott, mint kereskedősegéd, később üzletet nyitott a Kazinczy utcában, ott is lakott (az egyemeletes ház ma is áll, tulajdonosa Wichmann Tamás, kenus világbajnok). Az üzlet jól mehetett, mert hamarosan a Teréz körút 31-ben nyílt Divatáruháza.

A családot 1944-ben hurcolták el koncentrációs táborba. Leányuk, Éva visszatért, és saját kezű írásában többek között ez olvasható:

„Magyarországon a zsidók megkülönböztetését én 1934-ben éreztem először, amikor szüleim beíratk a Budapesti Evangélikus Leánygimnáziumba, ahol a tandíjakat a diákok vallása szerint állapították meg és a legmagasabb tandíjat a zsidóknak kellett fizetniük. A IV. gimnázium után a Kereskedelmi Akadémia szaktanfolyamán folytattam tanulmányaimat, ahol a beiratkozók közül a zsidó lányokat külön osztályba osztották be. Vagyis az osztály, melybe jártam, kizárólag zsidókból állt.”

Bővebben itt olvashatnak a Bronner családról: <https://tinyurl.com/ycwmn9re>

Bronner Artur
DIVATÁRUHÁZA
BUDAPEST, VI., TERÉZ-KÖRUT 31.
Dessewffy-u. szemben.

Saját készítményű női és férfifehéreneműk,
szövet, vászon, damaszt, valamint
kötött-, szövött- és rövidaru

Budapest Főváros Levéltára
XIII. 57

Bronner Artúr reklámja

Átadták Bandi László emléktábláját

Fotó: Szentgyörgyi Ákos

Szeptember 4-én délután ünnepélyes keretek között leplezték le a BZSH és a MAZSIHISZ Síp utcai színházának harmadik emeletén az a márványtáblát, amely körzetünk korábbi tagja, egykori BZSH előjáró, a júniusban, fiatalon elhunyt Bandi László emlékére készült. Egykori munkatársa, barátok, és Bandi László családja volt jelen a tábla avatásán, amelyen Ács Tamás, a BZSH elnöke rövid beszédében emlékezett az Élet Menete Alapítvány 55 éves korában elhunyt kuratóriumi tagjáról, majd dr. Kunos Péter ügyvezetővel közösen leplezték a márványtáblát, amely mostantól örökre őrzi Laci emlékét ott, ahol a legjobban szeretett dolgozni, a Síp utca 12-ben.

A Dohány Zsinagóga Alapítvány Kulturális Páholya bemutatja

2018. november 4-én 16 órai kezdettel
a Goldmark-teremben.

Márkus Alfrédtól – **Zerkovitz Béla**ig

Fellépők

Kovács István

Színművész

Sajgál Erika

Színművésznő

Zenei vezető: **Neumark Zoltán** zongoraművész

Az előadás regisztráció köteles.

Regisztrálni az ismert telefonszámon vagy email címen lehet.

Fülöp Ildikó 06 30/539 4683/ fulopvildi@gmail.com

Kiállítás a pince-múzeumban

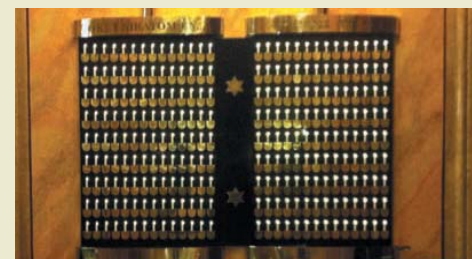
Szeptember 23-án az Alapítvány a Dohány utcai Zsinagógáért segítségével megnyílt a Dohány Zsinagóga alatti pince-múzeumunk új kiállítása, amely a vérszörnyűségeket és gettót mutatja be tablókön, fényképeken magyar és angol szöveggel. A nyitás alkalmával Dombi Gábor

történész, a kiállítás létrehozója tartott rendkívül érdekes tárlatvezetést. A kiállítás a turisták részére készült. Amennyiben olvasóink is szeretnék megtekinteni, jelentkezzenek körzetünkben. Érdeklődés esetén megszervezzük a csoportos látogatást.

Jahrzeit- napok a falnál

A Dohány utcai Zsinagógában a fekete gránitból készült Jahrzeit-falon a kis névtáblák fölötti gyertyák évente öt alkalommal gyulladnak fel, s emlékeztetnek elhunyt hozzátartozóinkra, ismerősünkre. A négy Mázkir napon, vagyis Jajm Kippur, Smini Áceresz, Pészach 8. és Sovuajs 2. napján és haláluk héber naptár szerinti évfordulóján – az előző estétől – világítanak szeretteinkért a gyertyák. A Jahrzeit-napon a reggeli i.tentisztelet után a közösség átmegy a falhoz és Káddist mond az elhunytért. Lapunk úgy segít Önöknek, hogy közreadjuk, elhunyt szeretteiknek mikor is van a Jahrzeitje.

Hirschberg Dávid
Hirschberg Dávidné
Fellner Simon
Csillag Erzsébet
Datner Imre
Gárdonyi Tiborné Sattler Magda

október 4.
október 4.
október 7.
október 8.
október 9.
október 10.

Bíró Imre Sándor
Schwartz Olga
Reichental Jakabné
Hoffmann József
Sömjén Ferencné
Kalina Vera

október 12.
október 14.
október 16.
október 17.
október 17.
október 21.

Timár Károly
Wizner Sándor
Feit László
Irin Izrael
Silberer Emma
Birbaum Sándor

október 22.
október 24.
október 25.
október 27.
október 29.
október 30.

